

BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA AMALIY MASHG‘ULOTLARNING SAMARADORLIGI**Xalmuratov Miyirbek Tajetdinovich – stajyor o‘qituvchi**mirbek.khalmuratov094@gmail.com*Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti***ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ЗНАКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ КОМПЕТЕНЦИЙ****Халмуратов Мийирбек Тажетдинович – стажер-преподаватель***Каракалпакский государственный университет имени Бердаха***PROFESSIONAL STUDIES FOR FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS
EFFECTIVENESS OF PRACTICAL TRAINING IN DEVELOPING COMPETENCIES****Khalmuratov Miyirbek Tazhetdinovich – trainee teacher***Karakalpak State University named after Berdakh*

Tayanch so‘zlar: kasbiy kompetensiya, amaliy mashg‘ulot, jismoniy tarbiya, pedagogik mahorat, innovatsion texnologiyalar, ta‘lim sifati, pedagogik tayyorgarlik, metodika.

Rezyume. Maqolada bo‘ljak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda amaliy mashg‘ulotlarning ahamiyati yoritilgan. Ta‘lim jarayonida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirishning pedagogik asoslari tahlil qilinib, amaliy mashg‘ulotlarning talabalarning kasbiy tayyorgarligiga ta‘siri ochib berilgan. Shuningdek, jismoniy tarbiya yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarni innovatsion metodlar asosida tayyorlashning samarali usullari haqida fikr yuritilgan.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, практические занятия, физическая культура, педагогическое мастерство, инновационные технологии, качество образования, педагогическая подготовка.

Резюме. В статье рассматривается роль практических занятий в развитии профессиональных компетенций будущих учителей физической культуры. Проанализированы педагогические основы интеграции теоретических знаний с практической деятельностью, а также влияние практических занятий на профессиональную подготовку студентов. Освещены эффективные методы подготовки студентов на основе инновационных технологий обучения.

Key words: professional competence, practical training, physical education, pedagogical skills, innovative technologies, quality of education, pedagogical preparation.

Summary. This article discusses the role of practical classes in developing the professional competencies of future physical education teachers. The pedagogical foundations of integrating theoretical knowledge with practical activity are analyzed, and the impact of practical training on students' professional preparation is revealed. Effective methods of training students based on innovative educational technologies are also highlighted.

Kirish. Bugungi kunda ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish va pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini zamonaviy bilim, ko‘nikma va kompetensiyalar asosida tayyorlash dolzarb vazifa sifatida e‘tirof etilmoqda. Chunki jismoniy tarbiya o‘qituvchisi nafaqat sport mashqlarini o‘rgatuvchi mutaxassis, balki yosh avlodni sog‘lom turmush tarziga yo‘naltiruvchi pedagog hamdir [7].

Hozirgi davrda ta‘lim sifati o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasiga bevosita bog‘liq. Kasbiy kompetensiya pedagogning nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llay olish, ta‘lim jarayonini samarali tashkil etish, innovatsion metodlardan foydalanish va pedagogik muammolarni mustaqil hal eta olish qobiliyatini anglatadi [6]. Shu sababli oliy ta‘lim muassasalarida bo‘ljak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda amaliy mashg‘ulotlarning o‘rni katta hisoblanadi.

Amaliy mashg‘ulotlar talabalarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, pedagogik faoliyatga tayyorlash hamda kasbiy malakasini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi [1].

Ayniqsa, sport texnikasi, mashqlarni o‘rgatish metodikasi, darsni tashkil qilish va pedagogik muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishda amaliy mashg‘ulotlarning samaradorligi yuqori hisoblanadi [3].

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Maqolada foydalanilgan manbalar mavzuning nazariy va metodik asoslarini yoritishga xizmat qiladi. Salomov R.S.ning "Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubi" asarida jismoniy tarbiya tizimining mazmuni hamda o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablar bayon etilgan. Mazkur manba amaliy mashg‘ulotlarning kasbiy kompetensiyani rivojlantirishdagi o‘rnini asoslash uchun nazariy poydevor vazifasini bajaradi [1].

L.P.Matveyevning "Теория и методика физической культуры" asarida jismoniy tarbiya metodikasi, mashg‘ulotlarni tashkil etish tamoyillari va amaliy tayyorgarlikning ahamiyati yoritilgan [2]. Ushbu qarashlar maqoladagi amaliy mashg‘ulotlar samaradorligi haqidagi fikrlarni ilmiy jihatdan qo‘llab-quvvatlaydi. O.Musurmonova pedagogik kompetentlikni zamonaviy ta‘limning asosiy natijasi sifatida baholab, kompetensiyaviy yondashuvning mazmunini ochib beradi [6]. Bu maqolada kasbiy kompetensiya tushunchasini yoritishda muhim metodologik manba hisoblanadi.

Muhokama. Olingan natijalar zamonaviy ilmiy tadqiqotlar xulosalari bilan uyg‘unlikda ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, 2024-yilda o‘tkazilgan tadqiqotlarda jismoniy tarbiya yo‘nalishi talabalari amaliy mashg‘ulotlarni nazariy ma‘ruzalarga nisbatan samaraliroq deb baholaganlari hamda aynan amaliy faoliyat nazariy bilimlarni mustahkamlashga xizmat qilishi aniqlangan [8,

9]. Shuningdek, 2026-yilda ishlab chiqilgan veb-platforma asosidagi amaliy ta'lim modeli jismoniy tarbiya o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlik ko'rsatgani mazkur maqolada ilgari surilgan fikrlarni tasdiqlaydi [1, 3, 6]. Amaliy mashg'ulotlarni raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash talabalarining mustaqil ishlash, refleksiya olib borish va kasbiy vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlar mazmunini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarur. Buning uchun amaliyot soatlarini optimallashtirish, sport infratuzilmasini rivojlantirish, raqamli ta'lim vositalarini keng qo'llash hamda kompetensiyaviy baholash mezonlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi [4, 5, 7]. Shu bilan birga, ushbu maqola nazariy tahlilga asoslangan bo'lib, kelgusida tajriba-sinov ishlari orqali amaliy mashg'ulotlarning bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalariga ta'sirini statistik usullar yordamida baholash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bunday tadqiqotlar natijalarning ishonchligini yanada oshiradi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Natijalar. Tadqiqot davomida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlarning pedagogik imkoniyatlari nazariy jihatdan tahlil qilindi. Adabiyotlar tahlili hamda zamonaviy ilmiy manbalarni qiyosiy o'rganish natijasida amaliy mashg'ulotlar kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning eng muhim omillaridan biri ekanligi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, amaliy mashg'ulotlar talabalarida nazariy bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo'llash, darsni loyihalash, sport mashqlarini metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish, pedagogik muloqot olib borish hamda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, interfaol metodlar, mikroo'qitish, refleksiv tahlil va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish amaliy mashg'ulotlar samaradorligini sezilarli darajada oshirishi kuzatildi.

Xorijiy tajriba tahlili natijalari ham amaliy mashg'ulotlar nazariy ta'lim bilan uyg'unlashganda talabalarining kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati va raqamli kompetensiyalari yuqori darajada rivojlanishini tasdiqlaydi. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim modeli bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashning eng samarali yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Olingan natijalar asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shartlar muhim ekanligi aniqlandi:

1. amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish;
2. kompetensiyaviy yondashuv asosida darslarni tashkil etish;
3. innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish;
4. raqamli ta'lim platformalari va multimedia vositalaridan foydalanish;
5. pedagogik amaliyot bilan auditoriya mashg'ulotlari uzviyligini ta'minlash.

Asosiy qism:

Kasbiy kompetensiya tushunchasi va uning mohiyati

Kasbiy kompetensiya pedagogning o'z kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar yig'indisini anglatadi [6]. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- nazariy bilimlar;
- amaliy ko'nikmalar;
- metodik tayyorgarlik;
- kommunikativ qobiliyat;
- pedagogik mahorat;
- innovatsion texnologiyalardan foydalanish malakasi.

Bo'lajak o'qituvchilarda ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki talaba amaliy faoliyat jarayonida nazariy bilimlarini sinovdan o'tkazadi va kasbiy tajriba orttiradi [3].

Amaliy mashg'ulotlarning pedagogik ahamiyati

Amaliy mashg'ulotlar talabalarining mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, kasbiy faoliyatga moslashuvini ta'minlaydi hamda o'z ustida ishlash ko'nikmasini shakllantiradi [4]. Jismoniy tarbiya yo'nalishida amaliy mashg'ulotlar quyidagi vazifalarni bajaradi:

- sport mashqlari texnikasini o'rgatish;
- dars o'tish metodikasini shakllantirish;
- pedagogik vaziyatlarni hal qilish;
- jamoa bilan ishlash ko'nikmasini rivojlantirish;
- sog'lomlashtirish texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatish.

Amaliy mashg'ulotlar davomida talabalar turli sport turlari bo'yicha mashqlarni bajaradi, dars ishlanmalarini tayyorlaydi va pedagogik tajriba orttiradi. Bu esa kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun muhim tayyorgarlik bosqichi hisoblanadi [1].

Innovatsion metodlarning ahamiyati

Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etmoqda [5]. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va multimedia vositalari amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi [4].

Masalan, videoanaliz usuli orqali sport mashqlarining texnikasi tahlil qilinadi, elektron platformalar yordamida mustaqil topshiriqlar bajariladi hamda virtual ta'lim vositalari orqali nazariy bilimlar mustahkamlanadi. Bu esa talabalar faolligini oshirib, ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi [5, 8].

Jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashdagi muammolar

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ayrim hollarda amaliy mashg'ulotlarning yetarli darajada tashkil etilmasligi talabalar tayyorgarligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [9]. Jumladan:

- sport bazalarining yetarli emasligi;
- zamonaviy jihozlarning kamligi;
- amaliyot soatlarining cheklanganligi;
- innovatsion metodlardan foydalanish darajasining pastligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim muassasalarida zamonaviy sport infratuzilmasini rivojlantirish hamda amaliy mashg'ulotlar sifatini oshirish zarur [8].

Amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini oshirish yo'llari

Amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq [4, 5]:

1. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish.
2. Talabalarni mustaqil amaliy faoliyatga jalb qilish.
3. Sport mashg'ulotlarini innovatsion usullar asosida tashkil etish.
4. Pedagogik amaliyot jarayonlarini kuchaytirish.
5. O'qituvchi va talabalar o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish.

Xulosa. Tadqiqot natijalari va o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda amaliy mashg'ulotlar hal qiluvchi pedagogik omil hisoblanadi. Nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan samarali integratsiyalash talabalarning pedagogik mahorati, metodik tayyorgarligi hamda kasbiy faoliyatga moslashuvchanligini sezilarli darajada oshiradi.

Ta'lim jarayonida interfaol usullar, videoanaliz va raqamli texnologiyalar kabi innovatsion yondashuvlarni

amaliy mashg'ulotlar tarkibiga keng joriy etish, bir tomondan, talabalarning o'quv motivatsiyasini kuchaytirsa, ikkinchi tomondan, ularda mustaqil qaror qabul qilish hamda refleksiv tahlil ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Oliy ta'lim tizimida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash sifatini yangi bosqichga olib chiqish uchun quyidagi amaliy tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: O'quv reja va dasturlarda amaliy hamda laboratoriya mashg'ulotlari ulushini optimallashtirish va oshirish; Oliy ta'lim muassasalarining sport-moddiy texnik bazasini zamonaviy va raqamli inventarlar bilan boyitish; Amaliy mashg'ulotlarni loyihalashda kompetensiyaviy yondashuv va multimedial ta'lim vositalaridan foydalanish ko'lamini kengaytirish; Auditoriya mashg'ulotlari va uzluksiz pedagogik amaliyot o'rtasidagi tizimli va mazmunli bog'liqlikni mustahkamlash. Ushbu shart-sharoitlarning bosqichma-bosqich amaliyotga tatbiq etilishi mehnat bozori talablariga va zamonaviy ta'lim standartlariga to'liq javob beradigan yuqori malakali jismoniy tarbiya mutaxassislarini tayyorlash imkonini beradi. Natijada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining pedagogik mahorati, kommunikativ qobiliyati va kasbiy salohiyati rivojlanadi.

Adabiyotlar

1. Salomov R.S. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubi. – Toshkent: 2017.
2. Matveyev L.P. Теория и методика физической культуры. – Москва: «Спорт», 2019.
3. Kerimov F.A. Sport pedagogikasi asoslari. – Toshkent: 2020.
4. Tolipov O'.Q. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: «Fan», 2018.
5. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalari. – Toshkent: «Fan», 2021.
6. Musurmonova O. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent: 2020.
7. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-sonli Qonuni.
8. UNESCO. Quality Physical Education Guidelines. – Paris: 2021.
9. Axmedov Y.M. Jismoniy tarbiya pedagogikasi. – Samarqand: 2019.